

а похідний від нього іменник «experiencing» – як «досвідчування» або «переживання». З двох запропонованих версій перекладу я віддаю перевагу першій. Поняття, утворенні від кореню «досвід», особливо стаються в пригоді при перекладі (й простому вживанні) дієприкметників, як-от «досвідчувальний суб'єкт» («experiencing subject») і «досвідчуваний об'єкт» («experienced object»).

Абстрактне поняття «entity» можна перекладати як «одиниця буття», аби відрізнити його від споріднених, але не завжди контекстуально тотожних йому слів «essence» – «сутність», «being» – філософська категорія «буття» та «existence» – «існування» чи «екзистенція».

Список використаних джерел

1. Г'юм Д. Трактат про людську природу / Пер. з англ. П. Насада. – К.: Весвіт, 2003. – 514 с.
2. Словник української мови в 11 томах (СУМ-11). – Webmezha, 2014 [Електронне джерело]. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 29.06.17).
3. Соболевський Я. А. Американський період в філософії Ж. Марітена // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка «Філософія, політологія». – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. – №120. – С.45–48.
4. Хома О. І. Пізнавальні інстанції в Декартовій термінології // Філософська думка. – 2011. – №3. – С.120–132.
5. Чалмерс Д. Сознаний ум: В поісках фундаментальної теорії / Пер. с англ. В. В. Васильєва. – М.: УРСС: Книжний дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 512 с.
6. Brentano F. Psychologie vom empirischen Standpunkte. In zwei Bänden. Erster Band. – Leipzig: Duncker & Humblot, 1874. – 350 s.
7. Chalmers D. The Conscious Mind. In a Search of a Theory of Conscious Experience. – Oxford; New York: Oxford University Press, 1996. – xviii, 413 p.
8. Cudworth D. The True Intellectual System of the Universe. – London: Richard Priestley, 1820. – 532 p.
9. Freud S. Das Ich und das Es. – Leipzig; Wien; Zürich: Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 1923. – 81 s.
10. Hume D. A Treatise of Human Nature. Being an Attempt to Introduce the Experimental Method of Reasoning into Moral Subjects. – The Floating Press, 2009. – 975 p.
11. Jackendoff R. Consciousness and the Computational Mind / Ed. by M. A. Boden. – Cambridge, Mass.; London: The MIT Press, 1994 (4th printing). – 356 p.
12. Locke J. An Essay Concerning Human Understanding. – The Pennsylvania State University, 1999. – 719 p.
13. Oxford Dictionaries. – Oxford University Press, 2015 [Електронне джерело]. URL: <http://www.oxforddictionaries.com/> (дата звернення: 29.06.17).
14. Reed E. S. From Soul to Mind. The Emergence of Psychology, from Erasmus Darwin to William James. – New Haven; London: Yale University Press, 1997. – xviii, 283 p.
15. Roy J.–M., Petitot J., Pachoud B., Varela F. J. Beyond the Gap: An Introduction to Naturalizing Phenomenology // Petitot J., Varela F. J., Pachoud B., Roy J.–M. Naturalizing Phenomenology. Issues in Contemporary Phenomenology and Cognitive Science. – Stanford: Stanford University Press, 1999. – P.1–80.

References

1. Hjum D. Traktat pro luds'ku pryrodu / Per. z anhl. P. Nasada. – K.: Vsesvit, 2003. – 514 s.
2. Slovyk ukrains'koji movy v 11 tomakh (SUM-11). – Webmezha, 2014 [Elektronne dzherelo]. URL: <http://sum.in.ua/> (data zvernenn'a: 02.08.15).
3. Sobolevs'kyj J.A. Amerykanskyi period v filosofii Zh. Maritena // Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka «Filosofii, politolohiia». – Kyiv: VPTs «Kyivskiy univertsytet», 2016. – №120. – S.45–48.
4. Khoma O. I. Piznaval'ni instantsii v Dekartovii terminolohiji // Filosofs'ka dumka. – 2011. – №3. – S.120–132.
5. Chalmers D. Soznajushchii um: V poiskakh fundamental'noi teorii / Per. s angl. V. V. Vasiljeva. – M.: URSS: Knizhnyj dom «LIBERKOM», 2013. – 512 s.

6. Brentano F. Psychologie vom empirischen Standpunkte. In zwei Bänden. Erster Band. – Leipzig: Duncker & Humblot, 1874. – 350 s.

7. Chalmers D. The Conscious Mind. In a Search of a Theory of Conscious Experience. – Oxford; New York: Oxford University Press, 1996. – xviii, 413 p.

8. Cudworth D. The True Intellectual System of the Universe. – London: Richard Priestley, 1820. – 532 p.

9. Freud S. Das Ich und das Es. – Leipzig; Wien; Zürich: Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 1923. – 81 s.

10. Hume D. A Treatise of Human Nature. Being an Attempt to Introduce the Experimental Method of Reasoning into Moral Subjects. – The Floating Press, 2009. – 975 p.

11. Jackendoff R. Consciousness and the Computational Mind / Ed. by M. A. Boden. – Cambridge, Mass.; London: The MIT Press, 1994 (4th printing). – 356 p.

12. Locke J. An Essay Concerning Human Understanding. – The Pennsylvania State University, 1999. – 719 p.

13. Oxford Dictionaries. – Oxford University Press, 2015 [Електронне джерело]. URL: <http://www.oxforddictionaries.com/> (дата звернення: 02.08.15).

14. Reed E. S. From Soul to Mind. The Emergence of Psychology, from Erasmus Darwin to William James. – New Haven; London: Yale University Press, 1997. – xviii, 283 p.

15. Roy J.–M., Petitot J., Pachoud B., Varela F. J. Beyond the Gap: An Introduction to Naturalizing Phenomenology // Petitot J., Varela F. J., Pachoud B., Roy J.–M. Naturalizing Phenomenology. Issues in Contemporary Phenomenology and Cognitive Science. – Stanford: Stanford University Press, 1999. – P.1–80.

Vakhtel A. I., postgraduate student of the department for theoretical and practical philosophy, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), vakhtel.andrii@gmail.com

On translation of the terminology of the modern English-speaking epistemology

This article is a search for suggestions on translation of a number of fundamental concepts of the English-speaking epistemology such as «mind», «consciousness», «impression», «sensation», «experience», etc. The author reflects on the principles of the translation of philosophical terms in general, outlines some of the most problematic for translation terms of the contemporary English-speaking epistemology, traces the etymological roots of these concepts, their basic meanings in the contemporary and modern philosophy.

Keywords: consciousness, mind, psyche, impression, sensation, mental process, experience, phenomenology.

* * *

УДК 141.3

Гамшеєва В. М., студентка–магістр кафедри теоретичної і практичної філософії, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), gamsheeva.varvara@gmail.com

МОНАРХІЧНИЙ («ОХОРОННИЙ») СОЦІАЛІЗМ К. Н. ЛЕОНТЬЄВА ЯК ВИД СОЦІАЛЬНОЇ УТОПІЇ

Досліджується філософська концепція К. Леонтьєва іменована ним монархічним соціалізмом, яка розглядається як один з різновидів утопізму.

Центральне місце даної концепції займає тлумачення Леонтьєвим держави як певного консолідованого колективу комуністів при вищому началі – цареві (самодержавці)–Богу (як Абсолюту так і «позамазику» Божому).

Основними поняттями, якими оперує філософ при побудові, надалі тлумаченні своєї концепції є економічно-політичний фактор, елітарна культура, візантизм і релігія як керуюча елемента визначення основних критеріїв розвитку «такої» держави.

У статті пропонується говорити про «релігійний соціальний утопізм», який автором вважається правомірним для певного виду соціальних утопій представлених російською філософією, у яких соціальний стрій може бути ідеальним, однак за умови його підпорядкування вищому началу – Богу.

Ненасильство і «леска» пропаганда поступаються місцем божественному страху і внутрішньому примусу.

При виконанні дослідження були застосовані методи: дескриптивний, історико-філософський, аналітичний та компаративний. Також, були використані методи: аналізу, синтезу, порівняння.

Ключові слова: монархія, соціалізм, утопія, монархічний соціалізм, охоронний соціалізм.

Мета статті: дослідження концепції монархічного (охоронного) соціалізму К. Леонтьєва як виду соціальної утопії.

Російська філософія, особливо релігійна, багата на утопічні концепції розуміння історії та місця людини у них. Дана проблематика знайшла відгук у концепціях філософії воскресіння М. Федорова, «Розе мира» Д. Андреева, «Третьому Завіті» Д. Мережковського.

Однією з найбільш цікавих є філософія монархічного («охоронного») соціалізму Костянтина Леонтьєва.

Філософська концепція монархічного соціалізму, певним чином, являє собою чисто дослідницьку позицію. Адже самим автором окремої закінченої концепції, певного систематичного вчення створено не було. У Леонтьєва є лише певні здогадки, нариси, привести які у певну логічну структуру і несуперечливу систему достатньо важко. Проблематика суспільства, його стану та розвитку хвилювала Леонтьєва у різні роки, різних аспектах, проявах і у різних працях. Однак навіть у такому вигляді може бути здійснена спроба поєднання ідей воедино і розглядати створений матеріал як певний пласт філософсько-утопічного розгляду (осмислення).

Суть утопічної концепції мислителя полягає у злитті двох релігійно-традиційного і економічно-політично-налаштованих устроїв: монархічного як самодержавного і комуністичного (соціалістичного; у філософії Леонтьєва дані терміни – соціалізм/комунізм є взаємозамінюваними), який, виходячи з філософських розмислів Леонтьєва може бути трактовано як становий, общинний. Тут для Леонтьєва є важливим якомога докладніше дослідити поняття земства, станової общинності, які для мислителя є основою побудови суспільства.

Також, варто зазначити, що при дослідженні утопічної концепції Леонтьєва важливими є різні аспекти, які являють основу його філософії. Оразу варто зазначити, що не зважаючи на строкатість поглядів мислителя, його філософія збирається у єдиний потік, який творить собою філософські концепції нового штибу. Для Леонтьєва є важливими певна плеяда понять, які утворюють філософський образ мислителя.

Дослідження даної проблематики побудовано на розумінні Леонтьєвим таких понять як держава, її складових, представлених у соціологічній формулі мислителя, враховуючи політичний та економічний фактори розвитку суспільства. Поряд із цим будуть задіяними естетичний критерій оцінки Леонтьєвим проявів держави, цивілізації і релігії. Згаданим буде принцип візантизму, який для Леонтьєва є керуючим при створенні утопічної концепції монархічного соціалізму. Окрім цих відправних пунктів, важливою для подальшого дослідження є визначення Леонтьєвим форми держави. Форма є деспотизмом внутрішньої ідеї, яка не дозволяє матерії розповзтися [2, с. 134]. Без такої формотворчої функції держави її суспільство не зможе існувати, воно обов'язково розпадеться, буде покладений початок анархії.

Вперше, про можливість такого виду суспільства, Леонтьєв заговорив наприкінці 1860-х років у праці «Грамотність і народність», яка датується 1868-им роком. У даній статті вже промальовуються деякі елементи майбутньої утопії і вживається поняття «єднання самодержавства з комунізмом», яке проявляється у монархії і вірі отців [3, с. 100].

Утопія Леонтьєва являє собою новий виток розуміння утопії як такої. Як правило, утопія являє собою ідеальний вид суспільства, у якому здійснюється розвиток людини з духовної і тілесної сторони. Утопія являє собою красиве гуманне майбутнє полишене воєн, будь-яких конфліктів, особливо таких, які можуть похитнути людську особистість, її свободу. Іншого тлумачення утопії тримається Леонтьєв. Оразу варто обмовитися, що головні елементи утопічного розуміння світу є присутніми у філософії Леонтьєва: певне ідеальне суспільство, ізольованість утопічно трактованого світу, тут – держави і розумність принципів, покладених в основу такого ідеального світу. Однак, навіть вони зазнають радикального перетлумачення у філософії К. Леонтьєва. Леонтьєвим керує зовсім інакший погляд на місце і роль людини у становленні суспільства. На думку мислителя, війни або ж негаразди іншого рівня, жодним чином не повинні похитнути устої суспільства. Три основні стовпи держави – релігія, культура, устрій повинні бути ізольованими від будь-яких можливих змін. Для Леонтьєва важлива традиція, яка повне право має нехтувати людською особистістю при досягненні поставлених цілей. Особливо яскраво це проявляється у критиці мислителем егалітарного устрою суспільства. Суть такої общинності у внесенні в устої суспільства нових ідей спрямованих на урівняння, «уодноманічненні» людей з благою думкою – догодити всім, однак тут нехтується як і рівень розвитку країни, так і культурний рівень розвитку окремої особистості. На думку ж Леонтьєва, це прямий шлях до краху держави. Для філософа важливим є відома формула різноманіття в єдності, яку він і намагається розкрити у своїй утопії. Тут якнайяскравіше проявляється естетика Леонтьєва. Її також можна розглядати двобічно: для нього важливими є національний традиційний побут, звичаї, самобутні наука, техніка, мистецтво. Другою стороною виступає його естетика жаху, сили, культу. Леонтьєв був приборчником примата державності-Бога як сили та страху, які повинні заглушити свободу особистості, яка приводила людину до безвідповідальності. Без сильної державної влади суспільство існувати не може, воно обов'язково увійде у стан хаосу. Умовою ж сильної влади є готовність людей підкорятися державі, у даному випадку, її первинному началу – Богу. Монархічний стрій може триматися лише за умови визнання людьми царя як поставленого Богом, а перед Богом відчувати віру і невлівиме відчуття страху.

Утопія Леонтьєва є збірним поняттям. Окрім вищезазначеного симбіозу монархії і комуністичного устрою, філософ додає концепцію візантизму, як релігійно-естетичне начало і вінець ідеальної держави. Візантизм для Леонтьєва є особливим типом відносин між Церквою і державою, у яких Церква і держава не суперечать одна одній, а навпаки, доповнюють одна одну. Це певного виду гармонія або симбіоз. Тут Церква спрямовує державу і веде суспільне життя тими шляхами, які є «бажаними» для Бога, вони є правильними для розвитку суспільства. На думку мислителя, лише при наявності в основі держави і людини поняття Бога є можливим взагалі говорити про такого виду суспільство. Однак, зважаючи на вищезазначену строкатість і радикальну

антагоністичність концепції Леонтьєва, поняття Бога в першу чергу повинно включати поняття страху і примусу. У людській свідомості повинні бути присутніми такі начала, які ведуть до добровільного прийняття людиною божественного. Страх скоєння поганого і примус людини творити правильно призводить до стійкості першого і вічного начала – обоження держави. Тут є важливим згаданий візантизм, який є певним комплексом ідей: політичних – самодержавство, релігійних – православ'я і естетичних – симфонія форм, правил, традицій. Для Костянтина Леонтьєва принцип візантизму, візантійська цивілізація є еталонним проявом держави. Ідеї візантизму в інтерпретації Леонтьєва набули нового змісту і надали можливість говорити про перспективи майбутнього устрою ідеальної держави.

Місцем, де можливо застосувати Леонтьєвську утопію є Росія. На фоні подій, які охопили Росію за часів мислителя і розгортаються зачатки його філософської утопічної концепції. Події того періоду переживаються філософом як власна трагедія. Відбувається знищення одного з основних стовпів Росії як політичної, економічної держави – розклад земства, станового складу суспільства. Під становістю (*сословность*) філософ розумів розподіл суспільства на окремі групи. Кожна соціальна група різнилась своїми обов'язками та правами її членів. Права і обов'язки відносяться до сфери майнових відносин, участі у політичному житті, воєнної служби. Становість виступала засобом захисту проти соціального змішання, а, отже, поступового спрощення структури суспільства. Відбувається свого роду змішання прошарків населення в один колектив, що оцінюється Леонтьєвим як перші кроки до анархічного ладу суспільства. На фоні знищення прошаркового розмежування відбувається знищення і культурного стану людства. Ба більше, відбувається свого роду заміна одного виду суспільства на інше, тут: неправильне. Зникнення правильної аристократії, яка могла б переносити із покоління в покоління національні культурні традиції і віру, на зміну якій приходить буржуазна інтелігенція, новостворена еліта, яка натхненна прийдешніми ідеями, вважаючи що саме таке майбутнє потрібно наступним поколінням. Тут Леонтьєвим підіймаються поняття, які є актуальними і на сьогодні. Коли відбувається зникнення розмежування, особливо культурного, між людьми відбувається, свого роду, втрата своєрідності. Що найбільше хвилює філософа, це причина, яка стоїть у главі такої дії – занадто велика свобода окремої особистості і невміння її правильного використання. Знищення соціального розмежування тягне за собою знищення будь-якого виду меж, кордонів, знищення авторитетів. Таким чином і розуміється новоявлена свобода.

Важливим вищеокресленим етапом розвитку держави є універсальні елементи покладені в основу будівництва товариства. Такі елементи представлені у натуралістичній соціології К. Леонтьєва, яка має строгий соціологічний апарат у якому є представленими елементи покладені на кожний рівень розвитку суспільства, отже, можуть бути застосованими і при дослідженні утопічної держави. Таких елементів вісім і в свою чергу вони поділені на три групи, виходячи з

ієрархічної важливості і взаємозалежності одна від одної. Ці елементи у філософії Леонтьєва іменуються реальними силами, які у свою чергу представляються факторами розвитку суспільства. Вони є вічними і незмінними [4, с. 202, 209]. Леонтьєв вміщував свою соціологічну формулу у три групи, які можуть бути поіменованими наступним чином: 1 – тріадична формула розвитку – релігія, держава, община; 2 – економіка – земля, капітал, робоча сила; 3 – культура – мистецтво і наука [1, с. 250–253]. Всі вісім соціальних факторів є неодмінними атрибутами будь-якого суспільства, чи воно виступає на низькому рівні свого розвитку є варварським, або ж на більш високому, тобто є цивілізованим.

Висновки і перспективи подальшого дослідження: Концепція «монархічного соціалізму» Леонтьєва відкриває широке поле для досліджень як і у власних межах, так і з перспективою виходу на інші філософські проблеми.

Досліджуючи дану концепцію філософа як утопію, можна віднайти важливі і актуальні положення, як то його натуралістична соціологія, або ж тлумачення комунізму, яке зовсім інакше від того, яке наразі сприймається нами.

Філософська утопія Леонтьєва це в першу чергу непростий симбіоз влади, віри і людини, який при першому погляді неможливо уявити як ідеальний устрій суспільства, зважаючи на двоїстість тлумачень і поправки внесені філософом при тлумаченні того чи іншого з вищенаведених явищ.

Отже, соціалістична монархія Костянтина Леонтьєва повинна являти собою симфонію станового строю і сильної необмеженої монархічної влади. Суспільство, у свою чергу, повинно бути просякнuto строгим релігійним духом, відповідальність за виховання якого покладена на Церкву. Церква ж повинна бути абсолютно незалежною від світської влади, однак бути з нею у союзі.

Зважаючи на вищевикладене дослідження, інакше, аніж утопічне, дане суспільство, на сьогоднішній день, назвати нереально. Концепція Леонтьєва заслуговує посідати місце у філософському дискурсі і не повинна відкидатися через свою незакінченість. У даному випадку дослідникам надається карт-бланш при трактуванні даної моделі суспільства і можливість продовжити дану концепцію у рамках філософії самого Леонтьєва, додаючи нові положення, розкриваючи вже наявні у ній елементи з огляду на інші ідейні проекти філософа, які можуть зробити її дійсною.

Тому, майбутні дослідження можна побудувати, більш вузько, у рамках філософії Леонтьєва. У статті мовилося про етичний критерій, який у мислителя править за основний при оцінці будь-яких явищ, будь-то політика, або ж релігія. Зосередившись на ньому, можна дослідити співвідношення естетичного і релігійного начал, а надалі перейти на інший, більш високий рівень дослідження, концепцію рожевого християнства Леонтьєва, яка, у свою чергу виводить до ще однієї проблематичної концепції філософа – антрополатрії. Або ж, виходячи на більш широке поле дослідження – філософію релігійного утопізму, представлену більш пізньою російською філософією, концепції якої заявлені на початку.

Список використаних джерел

1. Катасонов В. Ю. Православное понимание общества. Социология Константина Леонтьева // Катасонов В. Ю. Православное понимание общества. Социология Константина Леонтьева. Историософия Льва Тихомирова / Отв. ред. О. А. Платонов. – М.: Институт русской цивилизации, 2015. – С.18–329.
2. Леонтьев К. Н. Византизм и славянство / Предисл. И. Ковыневой; Комм. свящ. Александра Задорнова. – М.: Издательство Сретенского монастыря, 2010. – 280 с.
3. Леонтьев К. Н. Грамотность и народность // Леонтьев К. Н. Полное собрание сочинений и писем в 12 томах. Т.7. Кн.1. – СПб.: Владимир Даль, 2005. – С.90–130.
4. Леонтьев К. Н. Средний европеец как идеал и орудие всемирного разрушения // Леонтьев К. Н. Полное собрание сочинений и писем в 12 томах. Т.8. Кн.1. – СПб.: Владимир Даль, 2007. – С.159–233.

References

1. Katasonov V. Yu. Pravoslavnoe ponimanie obshchestva. Sociologiya Konstantina Leont'eva // Katasonov V. Yu. Pravoslavnoe ponimanie obshchestva. Sociologiya Konstantina Leont'eva. Istoriosofiya L'va Tihomiroya / Отв. ред. О. А. Платонов. – М.: Institut russkoj civilizacii, 2015. – S.18–329.
2. Leont'ev K. N. Vizantizm i slavyanstvo / Predisl. I. Kovynevoy; Komm. svyashch. Aleksandra Zadornova. – M.: Izdatel'stvo Sretenskogo monastyrja, 2010. – 280 s.
3. Leont'ev K. N. Gramotnost' i narodnost' // Leont'ev K. N. Polnoe sobranie sochinenij i pisem v 12 tomah. T.7. Kn.1. – SPB.: Vladimir Dal', 2005. – S.90–130.
4. Leont'ev K. N. Srednij evropeec kak ideal i orudie vseirnogo razrusheniya // Leont'ev K. N. Polnoe sobranie sochinenij i pisem v 12 tomah. T.8. Kn.1. – SPB.: Vladimir Dal', 2007. – S.159–233.

Hamsheieva V. M., master's student theoretical and practical philosophy department, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), gamsheieva.varvara@gmail.com

Monarchic («guardings») socialism by K. N. Leont'ev as a type of social utopia

The article deals with philosophical concept of Leont'ev called monarchic socialism, which is considered as a type of social utopia – elitist utopia.

In the center of the concept there is Leont'ev's interpretation of the State as some kind of consolidated collective of «communists» ruled by higher power – king (ruler) – God (both Absolute or God's missionary). The main notion used by philosopher while constructing and interpreting his concept is economic and political factors, elitist culture, vizantizm and religion as main elements that define basic criteria of the development of «such» a state.

The article represents the new «religious social utopia» that is considered as lawful for certain kind of social utopias represented by Russian philosophy where social structure can be ideal only if it is subordinate to the highest power – God.

Violence or «easy» propaganda are replaced by the fear of God and intrinsic obligation.

While doing the researches the followings methods were applied: descriptive, historical–philosophical, analytical and comparative, methods of analysis, synthesis, comparison.

Keywords: *monarchy, socialism, utopia, monarchic socialism, guarding socialism.*

* * *

УДК 321:378.014.55

Михайліченко М. В.,
кандидат педагогічних наук, докторант,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
bvp51@ukr.net

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ДЕРЖАВИ Й УНІВЕРСИТЕТУ: РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ І ВІДМОВА ВІД ПАТЕРНАЛІЗМУ

Проаналізовано етапність становлення національної системи вищої освіти за роки незалежності України. Розглянуто офіційні документи, які утворюють морфологію системи освіти і визначають її функціональні властивості; виокремлено характерні риси цього соціального конструкта, що поступово формуються на шляху його зближення із системами освіти

країн–учасниць ЄС; визначено специфіку процесу делегування державної влади університетам у низці документів органів державної влади.

Ключові слова: *вища освіта, університет, держава, особистість, суспільство, управління, освітня послуга, ЄС, демократизація, МОН, рейтинг, закон.*

Здобуття Україною незалежності у 1991 році кардинально змінило вектор розвитку вітчизняної освіти. Особливу увагу в процесі відновлення державності почали приділяти вищій освіті як напряму, що має забезпечити формування вітчизняного ринку праці, укомплектованість робочих місць, продовження ґрунтовних наукових досліджень, надання якісної освіти, яка б сприяла входженню країни у інформаційну добу і знаннєву економіку.

Вважаємо, що у становленні національної системи освіти України чітко проглядається шість етапів її саморозгортання, на кожному з яких відбувається децентралізація впливу держави на університети, а саме:

1–й етап (1991–1999 роки) – період формування нової моделі державного управління сферою вищої освіти;

2–й етап (1999–2002 роки) – період здійснювання пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти;

3–й етап (2002–2005 роки) – період реалізації широкомасштабної стратегії модернізації системи вищої освіти, наближення її до стандартів ЄС;

4–й етап (2005–2010 роки) – період формування національної системи зовнішнього незалежного оцінювання, рейтингування вишів, інформатизації ВНЗ, впровадження Болонської системи освіти;

5–й етап (2011–2014 роки) – період подальшої реалізації пріоритетних завдань у галузі вищої освіти;

6–й етап (2014 – теперішній час) – прийняття та імплементації нового Закону України «Про вищу освіту», а також обговорення у парламенті проекту Закону України «Про освіту».

Коротко розкриємо сутність цих етапів через ключові нормативно–правові документи.

На початку **першого етапу (1991–1999 роки)** в 1991 році було прийнято перший документ, який визначав політику держави у сфері освіти – Закон України «Про освіту» [19]. Статтею 10 цього закону передбачалося формування органів управління освітою: «1. В Україні для управління освітою створюються система державних органів управління і органи громадського самоврядування» [19]. На виконання цього закону у 1992 році було створено Міністерство освіти і науки України «як центральний державний орган управління освітою, що сприяло інтеграції галузі, формуванню єдиної системи освіти всіх рівнів» [1, с. 23].

Велике значення для формування освітньої політики незалежної української держави мало прийняття у 1993 році Державної національної програми «Освіта (Україна ХХІ століття)», яка була оприлюднена на І з'їзді працівників освіти України. Головна мета Програми передбачала «визначення стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу ХХІ століття, створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації» [4].